

Боровик А. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін,
проректор з наукової роботи
Міжнародний економіко-гуманітарний університету
імені академіка Степана Дем'янчука*

ВІК, З ЯКОГО МОЖЕ НАСТАВАТИ КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОСЯГАННЯ НА ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ

Постановка проблеми. Необхідним елементом складів кримінально караних посягань на представників влади є суб'єкт цих деліктів. Відповідно до ч. 1 ст. 18 КК суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність. У цьому законодавчому положенні закріплено обов'язкові ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, характерні зокрема й посяганням на представників влади: 1) це фізична особа; 2) вона осудна; 3) вона вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК може наставати кримінальна відповідальність.

У теорії кримінального права дискусійними залишається низка питань, пов'язаних із цими ознаками суб'єктів кримінальних правопорушень. Насамперед йдеться про кримінальну відповідальність юридичних осіб, обмежено осудних, спеціальних суб'єктів кримінально протиправних деліктів, а також вік, з якого відповідно до КК може наставати кримінальна відповідальність [1; 2; 3; 4; 5; 6]. На ці проблеми неодноразово звертали увагу вчені. Водночас в межах цієї статті увага буде зосереджена саме на віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за злочини, передбачені ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальні проблеми кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян знайшли відображення у працях Г. Є. Болдаря, Л. П. Брич, А. С. Габуди, Н. О. Гуторової, Ю. П. Дзюби, Л. В. Дороша, О. О. Дудорова, О. В. Зайцева, І. М. Залялової, О. О. Кашкарова, В. А. Клименка, В. О. Навроцького, В. І. Осадчого та інших. Водночас низка питань у цій сфері залишаються недостатньо дослідженими або дискусійними, а тому потребують подальших наукових розвідок.

Мета статті полягає у дослідженні доцільності й обґрунтованості встановлення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за злочини, передбачені ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України.

Виклад основного матеріалу. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, є обов'язковою ознакою як загального, так і спеціального суб'єкта кримінального правопорушення. У теорії кримінального права розрізняють такі види віку, з якого відповідно до КК може наставати кримінальна відповідальність, як загальний (з 16 років), знижений (з 14 до 16 років), підвищений (з 18 і більше років). При цьому вчені дискутують про те чи можна лише за ознакою зниженого чи підвищеного віку, з якого

відповідно до КК може наставати кримінальна відповідальність, визнати суб'єкта спеціальним [7, с. 45]. В. І. Осадчий слушно зауважує, що знижений вік, з якого настає кримінальна відповідальність, додатковою ознакою спеціального суб'єкта не є [8, с. 136–137]. Логічною в цьому випадку видається і позиція А. А. Вознюка відповідно до якої досягнення особою будь-якого віку, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність, є обов'язковою ознакою, яка характерна для будь-якого суб'єкта злочину. Однак її наявність у фізичної осудної

особи без додаткової факультативної ознаки, характерної для певного складу злочину, не дає підстави визнати суб'єкт злочину спеціальним [7, с. 47]. Позиції науковців є науково-обґрунтованими, а тому будуть взяті за основу в цьому дослідженні.

Встановлюючи кримінальну відповідальність за різні прояви посягань на представників влади та інших потерпілих, законодавець диференційовано підійшов до визначення віку, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади та інших потерпілих

Стаття КК	Частина статті КК	Вік, з якого настає кримінальна відповідальність	
		з 14 р.	з 16 р.
1	2	3	4
Стаття 342. Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	1. Опір представникові влади, крім державного виконавця, приватного виконавця, під час виконання ним службових обов'язків		+
	2. Опір працівникові правоохоронного органу під час виконання ним службових обов'язків, державному виконавцю чи приватному виконавцю під час примусового виконання рішень, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві під час виконання цими особами покладених на них обов'язків щодо охорони громадського порядку або уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб		+
	3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, поєднані з примушенням цих осіб шляхом насильства або погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій		+
Стаття 343. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця	1. Вплив у будь-якій формі на працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, а також близького родича державного виконавця або приватного виконавця з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків, здійсненню судово-експертної діяльності або добитися прийняття незаконного рішення		+
	2. Ті самі дії, якщо вони перешкодили запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила, або вчинені службовою особою з використанням свого службового становища		+

1	2	3	4
Стаття 344. Втручання у діяльність державного діяча	1. Незаконний вплив у будь-якій формі на Президента України, Голову Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, Голову Конституційного Суду України, суддю Конституційного Суду України, Голову чи члена Вищої ради правосуддя, Голову чи члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або його представника, Директора Національного антикорупційного бюро України, Директора Державного бюро розслідувань, Директора Бюро економічної безпеки України, Генерального прокурора, Голову Рахункової палати або іншого члена Рахункової палати, Голову або члена Центральної виборчої комісії, Голову Національного банку України, члена Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голову Антимонопольного комітету України, Голову Фонду державного майна України, Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України, члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, з метою перешкодити виконанню ними службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень		+
	2. Ті самі дії, якщо вони вчинені особою з використанням свого службового становища		+
Стаття 345. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу	1. Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків		+
	2. Умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків	+	
	3. Умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам важкого тілесного ушкодження у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків	+	
	4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені організованою групою	+	+
Стаття 346. Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча	1. Погроза вбивством, заподіянням шкоди здоров'ю, знищенням або пошкодженням майна, а також викраденням або позбавленням волі щодо Президента України, Голови Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, Голови чи члена Вищої ради правосуддя, Голови чи члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови чи судді Конституційного Суду України або Верховного Суду чи вищих спеціалізованих судів, Генерального прокурора, Директора Національного антикорупційного бюро України, Директора Бюро економічної безпеки України, Директора Державного бюро розслідувань, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови або іншого члена Рахункової палати, Голови Національного банку України, керівника політичної партії України, а також щодо їх близьких родичів, вчинена у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю		+

1	2	3	4
	2. Умисне заподіяння особам, зазначеним в частині першій цієї статті, середньої тяжкості тілесних ушкоджень чи легких тілесних ушкоджень, нанесення побоїв чи вчинення інших насильницьких дій у зв'язку з їх державною або громадською діяльністю	+	
	3. Умисне заподіяння особам, зазначеним в частині першій цієї статті, тяжких тілесних ушкоджень у зв'язку з їх державною або громадською діяльністю	+	
Стаття 347. Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця	1. Умисне знищення або пошкодження майна, що належить працівникові правоохоронного органу, працівникові органу державної виконавчої служби, приватному виконавцю (у тому числі після звільнення з посади) чи їхнім близьким родичам, у зв'язку з виконанням службових обов'язків працівником правоохоронного органу або примусовим виконанням рішень державним виконавцем чи приватним виконавцем (у тому числі у минулому)		+
	2. Ті самі дії, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки	+	
Стаття 348. Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця	Вбивство або замах на вбивство працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх діяльністю щодо охорони громадського порядку	+	
Стаття 349. Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника	Захоплення або тримання як заручника представника влади, працівника правоохоронного органу чи їх близьких родичів з метою спонукання державної чи іншої установи, підприємства, організації або службової особи вчинити або утриматися від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника	+	
Стаття 351. Перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради	1. Невиконання службовою особою законних вимог народного депутата України, депутата місцевої ради, створення штучних перешкод у їх роботі, надання їм завідомо неправдивої інформації		+
	2. Невиконання службовою особою законних вимог комітетів Верховної Ради України, тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України чи спеціальної тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, створення штучних перешкод у їх роботі, надання недостовірної інформації		+
Стаття 351-1. Перешкоджання діяльності Рахункової палати, члена Рахункової палати	1. Невиконання службовою особою законних вимог Рахункової палати, члена Рахункової палати, створення штучних перешкод у їх роботі, надання їм завідомо неправдивої інформації		+
Стаття 351-2. Перешкоджання діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України	1. Невиконання законних вимог Вищої ради правосуддя, її органу чи члена Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України чи члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, створення штучних перешкод у їх роботі		+

Аналіз зазначених даних свідчить про те, що за більшість посягань на представників влади (ст. 342, 343, 344, ч. 1, 4 ст. 345, ч. 1 ст. 346, ч. 1 ст. 347, ст. 351, 351-1, 351-2 КК України) кримінальна відповідальність настає 16 р. Натомість за окремі з цих діянь (ч. 2, 3, 4 ст. 345, ч. 2, 3 ст. 346, ч. 2 ст. 347, ст. 348, 349 КК України) вона настає з 14 р.

В основі встановлення мінімального віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за окремі посягання на представників влади, очевидно покладено насамперед такий критерій як можливість особи після досягнення цього віку цілком усвідомлювати суспільну небезпеку відповідних кримінально протиправних діянь.

Положення ч. 2 ст. 22 КК щодо кримінальної відповідальності осіб, що вчинили певні види кримінальних правопорушень у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, ймовірно сформульовано на підставі таких критеріїв: 1) здатності осіб, які досягли віку 14 років, усвідомлювати суспільну небезпечність і кримінальну протиправність таких діянь; 2) високий рівень суспільної небезпечності відповідних посягань, їх умисна форма вини; 3) відносна поширеність цих діянь серед осіб, які досягли віку 14 років; 4) наявність кримінально-правових заходів, що можуть бути застосовані до осіб певного віку та здійснювати щодо них репресивний і виховний вплив [9, с. 140; 10, с. 237; 11, с. 83].

Рішення щодо встановлення зниженого віку кримінальної відповідальності з чотирнадцяти років було прийнято законодавцем з урахуванням даних медицини, психології, педагогіки та інших наук, а також на підставі розвитку і формування людського організму на різних стадіях життєвого шляху [12, с. 141].

Як слушно відмічає В. І. Осадчий встановлення зниженого віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, за окремі з досліджуваних деліктів зумовлено тим, що в 14-річному віці особа здатна усвідомлювати власні дії та керувати ними, розуміти шкідливість умисного посягання на здоров'я,

життя, волю, власність працівника правоохоронного органу, інших осіб у зв'язку з їх діяльністю. Заборона щодо заподіяння тілесних ушкоджень потерпілому, його близьким родичам у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків, а також посягання на життя цих осіб, волю або власність, доступна розумінню 14-річних. Якщо ж особа вчиняє такі посягання, вона свідомо демонструє неповагу до закону, виказуючи тим самим свою зверхність, на що слід адекватно реагувати [13, с. 112–113].

Має рацію і А. В. Бойко в тому, що з огляду на важливість такого об'єкта кримінально-правової охорони як життя і здоров'я людини та здатності більшості неповнолітніх усвідомлювати їхню цінність, а також те, що до неповнолітніх можуть бути застосовані заходи державного примусу з боку працівників правоохоронних органів, а дії неповнолітніх можуть бути антисоціальними, антивладними виявами, спрямованими на уникнення заходів примусу й іншої правомірної діяльності працівників правоохоронних органів шляхом посягання на їхнє життя або здоров'я, встановлення зниженого віку кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ч. 3 ст. 345 КК України є необхідним [14, с. 12].

Незважаючи на це науковці неодноразово висловлювали пропозиції щодо зниження віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за окремі з досліджуваних деліктів.

На переконання І. І. Давидович український законодавець при встановленні мінімального віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, не відходить від загальноприйнятих у більшості країн світу меж [2, с. 128–130]. Натомість А. А. Вознюк зауважує, що у кримінальному законодавстві зарубіжних країн мінімальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, варіюється від 7 до 16 років (середній показник становить 11 років 6 місяців). Розрив між мінімальним віком, з якого може наставати кримінальна відповідальність

за КК України (14 років), та середнім віком, з якого може наставати кримінальна відповідальність за законодавством зарубіжних країн, – 2 роки 6 місяців. Зазначений середній вік у зарубіжних країнах майже тотожний мінімальному віку, з якого за вітчизняним законодавством до особи можуть застосовувати примусові заходи виховного характеру в разі вчинення нею злочину після досягнення 11-річного віку, але до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність [15, с. 282–283].

Незважаючи на те, що в законодавстві інших країн мінімальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, може бути меншим 14 р. ми не можемо сліпо наслідувати зарубіжний досвід не враховуючи реалії сфери кримінальної юстиції в Україні.

Водночас варто констатувати певну непослідовність законодавця в тому що в одних випадках кримінальна відповідальність настає з 14 років, а в інших подібних випадках – з 16 років. Не випадково М. І. Хавронюк звертає увагу на недосконалість ст. 22 КК України та непослідовність законодавця щодо встановлення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність [16, с. 82–83].

Перейдемо ж безпосередньо до предмета дослідження. Наприклад А. С. Габуда пропонує за опір, який супроводжується застосуванням насильства чи погрози його застосування або поєднаний з примушенням потерпілого до виконання явно незаконних дій, відповідальність встановити з чотирнадцяти років [17, с. 15]. Правильність чи помилковість його позиції, як видається, залежить від правил, які застосовуватимуть під час кваліфікації опору в таких ситуаціях: лише за ч. 3 ст. 342 КК України чи за сукупністю з іншими статтями Особливої частини цього кодексу. Якщо лише за ст. 342 КК України, то його пропозиція є слушною, якщо ж за сукупністю, то завдане ним насильство буде охоплюватися іншими статтями КК, наприклад, ч. 2, 3 ст. 345 чи 346 КК України.

Декілька вчених обґрунтовує необхідність зниження мінімальної межі віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України.

В. В. Шаблистий обґрунтовує доцільність зниження віку кримінальної відповідальності за вчинення погрози вбивством до 14 років, оскільки особи віком від 14 до 16 років здатні усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку таких дій; учинення погрози вбивством серед осіб цього віку є досить поширеним; пропонувані зміни відповідають підставам і принципам криміналізації суспільно небезпечних діянь [18, с. 5–6]. На його думку, якщо неповнолітній віком від 14 до 16 років не може мати очевидного уявлення про суспільну небезпеку погрози вбивством, то він не може мати й відповідного уявлення про власне вбивство. І навпаки, якщо особа бажає або свідомо допускає настання смерті потерпілого внаслідок учиненого нею діяння, то вона повинна бажати виникнення в нього негативних емоцій у вигляді страху. Доведення погрози вбивством до відома її адресата за наявності реальних підстав побоюватися здійснення цієї погрози свідчить про правильну оцінку ступеня суспільної небезпеки таких дій і їх можливих наслідків. Отже, у законодавчому встановленні віку кримінальної відповідальності є певна суперечність, яку необхідно усунути, знизивши вік кримінальної відповідальності за погрозу вбивством до 14 років. Інакше йтиметься про ситуацію, за якої діям, що фактично мають однакову природу (наприклад, замах на вбивство і погроза вбивством, супроводжувана насильством), дають різну правову оцінку [18, с. 11]. З такою позицією погодитися складно, оскільки погроза вбивством, що супроводжувалася насильством менш суспільно небезпечне діяння, ніж замах на вбивство, оскільки замах свідчить про те, що особа бажає смерті іншій людині і спрямувала на це своє діяння. Натомість при погрозі вбивством, особа може не мати наміру вбити

особу. Хоча аргументи дослідника щодо можливості усвідомлення погрози вбивством особами у віці 14 років заслуговують на увагу.

Заслуговують на увагу аргументи В. П. Беленка, який обґрунтовуючи свою позицію зазначає, що склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 345 КК України, не включено до ч. 2 ст. 22 КК України. Натомість вимагання – злочин, передбачений ст. 189 Кодексу, який з об'єктивної сторони полягає у вимозі передачі чужого майна чи права на майно або вчиненні будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеженні прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодженні чи знищенні їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошенні відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці, – визнають таким, за який особа може нести кримінальну відповідальність із 14-річного віку. Отже, особа віком від 14 до 16 років здатна й повинна усвідомлювати ступінь суспільної небезпеки вчинюваного нею діяння, передбаченого ст. 189 КК України або ч. 2, 3 ст. 345 Кодексу, а також, відповідно, мотив, яким вона керується, та мету, до якої прагне. На його думку, мотив у злочинах, передбачених ч. 1, 2, 3 ст. 345 КК України, є однаковим і полягає в прагненні винної особи перешкодити працівникові правоохоронного органу виконати покладені на нього службові обов'язки, як безпосередньо в момент посягання, так і в майбутньому, або ж із мотиву помсти за таку діяльність у минулому (більш докладно цей аспект досліджуваної проблеми буде розглянуто нижче). Метою є свідоме вчинення психічного або фізичного насильства щодо працівника правоохоронного органу, що призведе до конкретних суспільно небезпечних наслідків. Спосіб учинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України, майже повністю збігається з аналогічною ознакою об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 189 КК України, – вимаганням [19, с. 195–196; 20, с. 72–73].

У проєкті нового КК суб'єктом кримінального правопорушення пропонується визнати особу, яка вчинила його після досягнення 15-річного віку (ст. 2.3.7.) [21]. Відтак, з одного боку, автори знижують загальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, а, з другого, підвищують такий вік стосовно тих злочинів, які нині передбачені в ч. 2 ст. 22 КК. Така позиція науковців видається недостатньо аргументованою.

А. А. Вознюк зазначає, що нині особи з 14-річного або й більш раннього віку усвідомлюють суспільну небезпечність навіть більшої кількості злочинів, ніж ті, що передбачені в ч. 2 ст. 22 КК України. У сучасному світі інтелектуальний та фізичний розвиток дітей відбувається швидкими темпами. Тому в перспективі можна говорити і про можливість притягнення до кримінальної відповідальності фізичних осіб із більш раннього віку, ніж 14 років [15, с. 282].

Позиція авторів проєкту і А. А. Вознюка не враховує сучасних реалій виконання та відбування покарання. Про зниження віку, з якого настає кримінальна відповідальність в цілому, можна говорити лише в тому випадку, коли в країні існуватиме ефективна система виконання та відбування покарань, що передбачатиме реальне виправлення та перевиховання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. До цього моменту такі позиції видаються передчасними, оскільки вона суперечить принципу гуманізації кримінального законодавства і можуть призвести лише до росту кримінально-протиправної діяльності в державі.

Звернемося до судової практики (див. таблицю 2).

Вивчення статистичних даних про склад засуджених за 2021 р. свідчить про те, що за вказаний період за злочини, передбачені ст. 342, 343, 345, 347, 348 КК України, засуджено лише 4 особи віком від 16 до 18 років і жодної особи віком від 14 до 16 років. Суб'єктами цих злочинів у більшості випадків є особи старшого віку.

Таблиця 2

Вік засуджених на момент вчинення злочинів, передбачених ст. 342-348 КК, у 2021 р. [22]

Види злочинів (ст. КК)	Кількість засуджених осіб	Вік засуджених на момент вчинення злочину						
		від 14 до 16 років	від 16 до 18 років	від 18 до 25 років	від 25 до 30 років	від 30 до 50 років	від 50 до 65 років	від 65 років і старше
Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян (ст. 338-360)	1760	0	9	347	316	885	175	28
Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ст. 342)	56		1	11	10	28	4	2
Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, працівника державної виконавчої служби (ч. 1 ст. 343)	6			2	1	3		
Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ч. 1-2 ст. 345)	337		3	60	78	176	19	1
Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу (ч. 1 ст. 347)	1					1		
Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348)	1							1

Зазначене ще раз підтверджує тезу про те, що немає особливих потреб у зниженні віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади.

Висновки. Підсумовуючи викладене слід підтримати позицію відповідно до якої будь-який вік, з якого відповідно до КК може наставати кримінальна відповідальність (загальний, понижений чи підвищений), є ознакою як загального, так і спеціального суб'єкта. Ця ознака не перетворює загального суб'єкта у спеціальний.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що більшість посягань на представників влади (ст. 342, ст. 343, ст. 344, ч. 1, 4 ст. 345, ч. 1 ст. 346, ч. 1 ст. 347, ст. 351, ст. 351-1, ст. 351-2 КК України) кримінальна відповідальність настає 16 р. Натомість за

окремі з цих діянь (ч. 2, 3, 4 ст. 345, ч. 2, 3 ст. 346, ч. 2 ст. 347, ст. 348, ст. 349 КК України) вона настає з 14 р.

Окремі пропозиції вчених щодо зниження віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, за окремі з досліджуваних деліктів, заслуговують на увагу і засвідчують певну непослідовність законодавця в тому що в одних випадках кримінальна відповідальність настає з 14 років, а в інших подібних випадках – з 16 років. Однак на сьогодні немає особливих потреб у зниженні віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади, окрім тих, про які йдеться у ч. 2 ст. 22 КК України.

Про зниження віку, з якого настає кримінальна відповідальність в цілому, можна говорити лише в тому випадку, коли в країні існуватиме ефективна система виконання

та відбування покарань, що передбачатиме реальне виправлення та перевиховання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. До цього моменту такі позиції видаються передчасними, оскільки вона суперечить принципу гуманізації кримінального законодавства і можуть призвести лише до росту кримінально-протиправної діяльності в державі.

Анотація

У статті на підставі аналізу наукової літератури та судової статистики досліджено доцільність й обґрунтованість встановлення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за злочини, передбачені ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України.

Підтримано позицію відповідно до якої будь-який вік, з якого відповідно до КК може наставати кримінальна відповідальність (загальний, понижений чи підвищений), є ознакою як загального, так і спеціального суб'єкта. Ця ознака не перетворює загального суб'єкта у спеціального.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що більшість посягань на представників влади (ст. 342, ст. 343, ст. 344, ч. 1, 4 ст. 345, ч. 1 ст. 346, ч. 1 ст. 347, ст. 351, ст. 351-1, ст. 351-2 КК України) кримінальна відповідальність настає 16 р. Натомість за окремі з цих діянь (ч. 2, 3, 4 ст. 345, ч. 2, 3 ст. 346, ч. 2 ст. 347, ст. 348, ст. 349 КК України) вона настає з 14 р.

Аргументовано, що окремі пропозиції вчених щодо зниження віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, за окремі з досліджуваних деліктів, заслуговують на увагу і засвідчують певну непослідовність законодавця в тому що в одних випадках кримінальна відповідальність настає з 14 років, а в інших подібних випадках – з 16 років. Однак на сьогодні немає особливих потреб у зниженні віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади, окрім тих, про які йдеться у ч. 2 ст. 22 КК України.

Про зниження віку, з якого настає кримінальна відповідальність в цілому, можна говорити лише в тому випадку, коли в країні існуватиме ефективна система виконання та відбування покарань, що передбачатиме реальне виправлення та перевиховання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. До цього моменту такі позиції видаються передчасними, оскільки вона суперечить принципу гуманізації кримінального законодавства і можуть призвести лише до росту кримінально-протиправної діяльності в державі.

Ключові слова: вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність; суб'єкт кримінального правопорушення; кримінальна відповідальність; посягання на представників влади; опір; працівник правоохоронного органу; державний діяч; погроза; насильство; посягання на життя; втручання у діяльність.

Borovyk A. V. The age when criminal liability may arise for assaulting representatives of the authorities

Summary

According to the analysis of scientific literature and judicial statistics, the article examines the expediency and reasonableness of establishing the age when criminal liability may arise for the crimes provided for in Art. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 of the Criminal Code of Ukraine.

The position is supported: according to the Criminal Code any age when criminal liability may arise (general, reduced or increased) is a sign of both a general and a special subject. This feature does not turn the general subject into a special one.

According to the results of the conducted research, it was established that the majority of assaults on representatives of the authorities (Art. 342, Art. 343, Art. 344, Part 1, Art. 4, Art. 345, Part 1,

Art. 346, Part 1, Art.347, Art. 351, Art. 351-1, Art. 351-2 of the Criminal Code of Ukraine) criminal liability accrues in 16 years. Instead, it comes into effect from 14 for some of these acts (Parts 2, 3, 4 of Art. 345, Part 2, 3 of Art. 346, Part 2 Art. 347, Art. 348, Art. 349 of the Criminal Code of Ukraine).

It is argued that the individual proposals of scientists to reduce the age when criminal liability may arise for some of the torts under investigation deserve attention and testify to a certain inconsistency of the legislator because criminal liability arises from the age of 14 in some cases, and in 16 years old in other similar cases. However, today there is no particular need to lower the age from which criminal liability may arise for assaulting representatives of the authorities, except for those referred to in Part 2 of Article 22 of the Criminal Code of Ukraine.

We can talk about lowering the age of criminal responsibility in general only if there is an effective system of execution and serving of punishments in the country, which will provide real correction and re-education of persons who have committed criminal offenses. Until now, such positions seem premature, as they contradict the principle of humanization of criminal legislation and can only lead to the growth of criminal and illegal activities in the state.

Key words: the age when criminal liability may arise; the subject of a criminal offense; criminal liability; encroachment on representatives of the authorities; resistance; law enforcement officer; statesman; threat; violence; encroachment on life; intervention in the activity.

Список використаних джерел:

1. Гришук В. К., Пасєка О. Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: De Lege Ferenda. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 274–291.
2. Давидович І. І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 252 с.
3. Вознюк А. А. Відповідальність юридичних осіб за створення злочинних об'єднань та участь у них за законодавством України та інших країн. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2017. № 2. С. 163–169.
4. Дудоров О. О. Проблема юридичної особи як суб'єкта злочину та її вирішення у проектах КК України. *Вісник Академії правових наук України*. 1999. № 2. С. 133–141.
5. Лихова С. Я. Юридичні особи як суб'єкти кримінальної відповідальності за КК України. *Юридичний вісник*. 2014. № 4(33). С. 128–132.
6. Вознюк А. А. Осудність як ознака суб'єктів злочинів, передбачених ст. 255, 257, 258³, 260 КК України. *Правовий часопис Донбасу*. 2017. № 2(60). С. 100–105.
7. Вознюк А. А. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, – ознака загального чи спеціального суб'єкта злочину? *Актуальні проблеми кримінального права та процесу*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 10 черв. 2016 р.). Кривий Ріг: Геліос-Принт, 2016. С. 44–47.
8. Осадчий В. І. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності : дис. ... док. юрид. наук : 12.00.08. К., 2004. 469 с.
9. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько, О. О. Дудоров та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Климентя. 5-те вид., переробл. та доповн. Київ : Атіка, 2009. 408 с.
10. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В. О. Навроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 712 с.
11. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 236 с.

12. Блажівський Є. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. 234 с.
13. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності : монографія. Київ : Атіка, 2004. 336 с.
14. Бойко А. В. Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 21 с.
15. Вознюк А. А. Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них як посягання на громадську безпеку : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2018. 652 с.
16. Хавронюк М. І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України. Київ : Істина, 2004. 504 с.
17. Габуда А. С. Кримінально-правова характеристика складу опору особам, наділеним владними повноваженнями : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2012. 21 с.
18. Шаблистий В. В. Кримінальна відповідальність за погрозу вбивством : автореф. дис. ... кандад. юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2010. 20 с.
19. Беленок В. П. Окремі питання встановлення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України. *Правова система, громадянське суспільство та держава* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Львів, 10–12 трав. 2007 р.). Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. С. 165–166.
20. Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 353 с.
21. Контрольний текст проекту нового КК України (станом на 30 грудня 2022 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/12/30/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-30-12-2022.pdf>
22. Судова статистика. Звіт № 7 про склад засуджених за 2021 рік. *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21